

Naturvärdesinventering vid Svartån, Mjölby

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Allmän beskrivning av naturmiljön	3
Metodik och avgränsning.....	3
Begreppet rödlistad art och naturvårdsart.....	4
Resultat	5
Naturvårdsintressanta arter	5
Områden med biologiska naturvärden.....	7
Områdesredovisning.....	7
Träd med biologiska naturvärden.....	17
Litteratur	18

Framsidans bilder visar kortbladig kalkmossa *Tortella inclinata*, vanlig groda *Rana temporaria* och en av områdets biologiskt värdefulla sälgar.

Detta är en projektrapport skriven av Fennicus Natur AB. Företaget drivs av Mikael Hagström. Fennicus Natur genomför såväl bredare allmänekologiska inventeringar som mer specialiserade inventeringar av kryptogamer och fåglar. Företaget skriver också skötselplaner, genomför guidningar och håller enstaka föredrag. Samtliga foton är tagna av Mikael Hagström.

Sammanfattning

Inventeringsområdet består till ungefär hälften av lövskog och hälften av gräsmark och andra människoskapade miljöer.

Naturvärdena i området är till största delen knutna till den öppna sandiga marken i den östra kanten mot banområdet, strandzonen mot ån och ett par kullar med gamla björkar och tallar samt till några enskilda gamla träd spritt i området. Även dammen hyser påtagliga naturvärden.

Floran i området består till stor del av kulturspridda arter och en ganska stor del av dessa är inkomna i relativt sen tid. Sådana invasiva arter kan komma att bli ett stort problem framöver. De öppna kulturskapade markerna hyser också en del ovanliga och känsliga växter som t ex den rödlistade örten gråådra. Strandzonen mot Svartån utgör en viktig miljö för vanlig padda och vanlig groda som båda är fridlysta arter.

Kortfattat kan man sammanfatta att bevarandet av naturvärdena i området huvudsakligen är beroende av tre saker. Det ena är att grusområdet inte tillåts växa igen eller besprutas med växtbekämpningsmedel, det andra är att de äldre träd som finns här tillåts stå kvar och det tredje är att man handskas försiktigt med de blöta miljöerna vid dammen och Svartån.

Allmän beskrivning av naturmiljön

Inventeringsområdet består till ungefär hälften av lövdominerad blandskog och hälften gräsdominerad igenväxningsmark, grusytor, byggnader, asfalterad väg mm. Här finns också en relativt nygrävd damm centralt i området. Mot väster gränsar området mot Svartån och lövskogen närmast ån utgörs av en fuktig klubbalsdominerad strandskog. Skogen i området är i huvudsak ganska ung men det finns inslag av gamla träd på några kullar och i anslutning till ett par hus. Mot öster gränsar området till ett banområde vid Mjölby station och sedan tar tätorten vid. Även mot norr gränsar inventeringsområdet mot tätorten. Söderut gränsar området mot en trafikled och på andra sidan leden fortsätter ett mindre lövskogsparti lövskog och sedan långa sträckor med mer eller mindre oexploaterade strandmiljöer längs med ån.

Metodik och avgränsning

Inom det avgränsade inventeringsområdet (se Karta 1) har naturvärdesinventering genomförts, som följer ”Svensk standard för naturvärdesinventering SS 199000 2014” med ambitionsnivå ”detalj” och tillägget ”Naturvärdesklass 4”.

Metodiken innebär förenklat att områden med större positiv betydelse för biologisk mångfald än den genomsnittliga miljön redovisas och beskrivs samt klassas i en fyrgradig skala där klass 1 är högsta naturvärde (av stor betydelse på nationell eller global nivå), klass 2 är högt naturvärde (av stor betydelse för biologisk mångfald på regional nivå), klass 3 är påtagligt naturvärde, klass 4 är områden av visst värde för biologisk mångfald. Fynd av rödlistade arter redovisas som punkter på en karta och levereras också som ett GIS-skikt till kommunen. För ytterligare detaljer om metodik och klassning hänvisas till standarden.

Alla **hålträd** har stor betydelse för bland annat insekter och fåglar och redovisas därför som värdefulla träd som särskilda på punkter på en karta. Här redovisas också läget för en mycket grov ek som uppfyller kriteriet för att jätteträd (brösthöjdsdiameter överstiger 1 m).

Karta 1: Översiktskarta över det undersökta området (rödstreckat).

Begreppet rödlistad art och naturvårdsart

Rödlistade arter är arter som minskar, är särskilt känsliga för pågående markanvändning eller är så sällsynta att de löper risk att dö ut från landet enligt ArtDatabankens expertkommittéer (Gärdenfors, U (ed) 2010). De rödlistade arterna delas in i olika kategorier utefter hur stor risken för att de ska dö ut från Sverige bedöms vara. Kategorin **NT** är den kategori som innebär den lägsta risken men ändå nästan hotade (Near Threatened), **VU** står för Vulnerable = sårbar, **EN** står för Endangered dvs starkt hotad, **CR** står för Critically Endangered akut hotad och sedan finns en kategori **DD**, Data Deficient, där arter som man saknar tillräcklig kunskap om men som ändå tros hamna inom rödlistan redovisas.

Naturvårdsarter omfattar arter som indikerar att ett område har högt naturvärde och arter som i sig själva är av särskild betydelse för biologisk mångfald. Med naturvårdsarter avses i detta fall skyddade arter, rödlistade arter, typiska arter för Natura 2000-naturtyper, ansvarsarter och signalarter.

Foto 1 och 2: Grusviva (t v) och grådådra (t h) hör till de mer intressanta naturvårdsarterna i området.

Resultat

Resultatet av inventeringen redovisas i en områdesdel med översiktligt beskrivna områden med naturvärden samt i en trädell där kartan redovisar naturvårdsintressanta träd. Enskilda träd kan alltså hysa höga naturvärden utan att för den skull ligga inom en yta beskriven som att den har ett högt naturvärde (även om den oftast gör det).

Förutom de rödlistade trädslagen ask och skogsalm så har 1 rödlistad svamp (tallticka), en rödlistad växt (grådådra) och en boplats för den rödlistade fågeln stare noterats.

Naturvårdsintressanta arter

Inom inventeringsområdet har ett antal naturvårdsintressanta arter noterats. Främst handlar det om småvuxna örter som växer i det sandiga området närmast bangården. Mest troligt så finns ytterligare några naturvårdsintressanta kärlväxter (t ex gräs) och mossor här. Särskilt gräsen är svåra att identifiera så här tidigt på säsongen innan de gått i ax eller vippa och mossfloran i denna typ av miljöer består till stor del av mycket småvuxna arter som kräver en särskilt inriktad inventeringsinsats för att hitta. Dessutom kan man nog vara ganska säker på att det finns en hel del naturvårdsintressanta insekter i området.

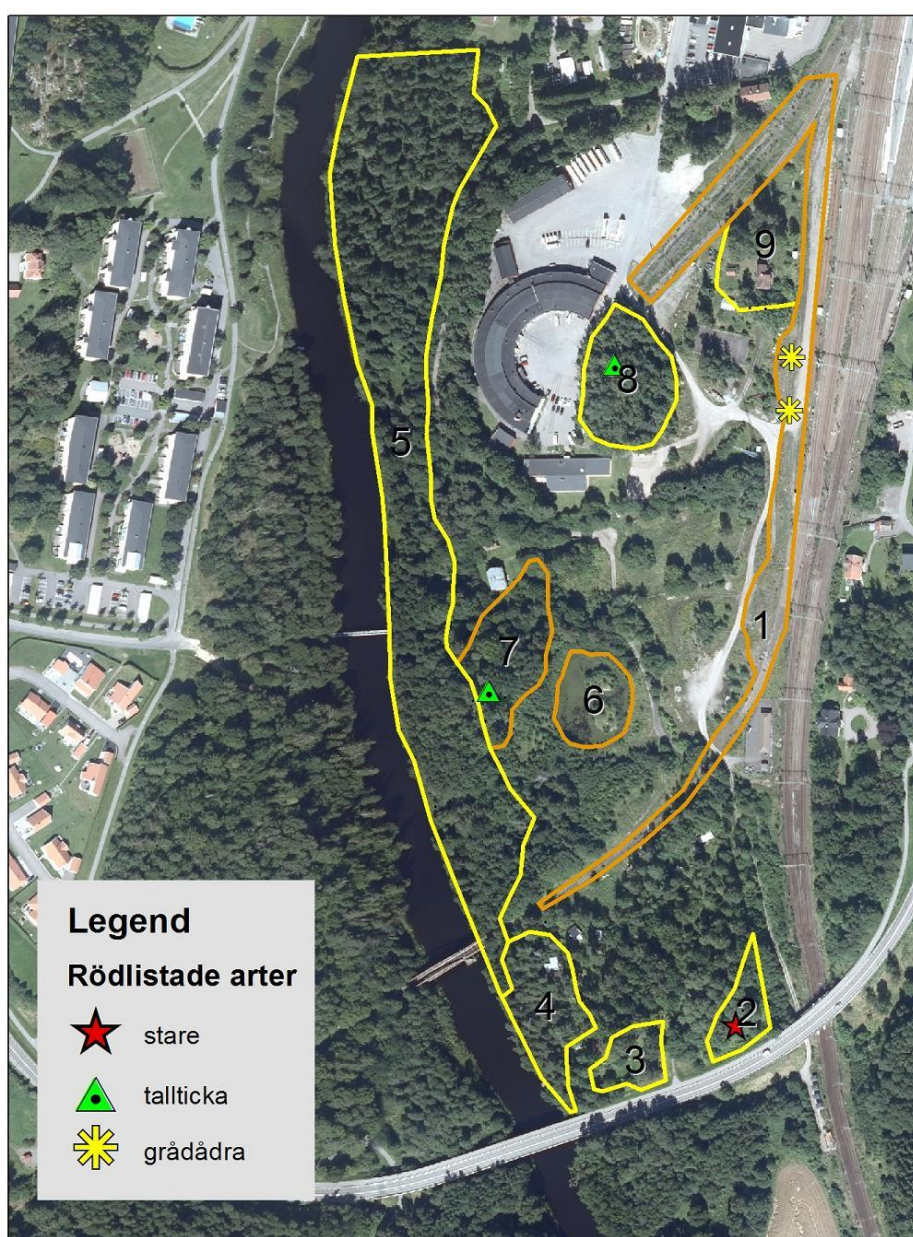
I övrigt finns glest spridda fynd av naturvårdsarter knutna till öppen gräsmark, död ved eller gamla träd.

De rödlistade arter som påträffats redovisas nedan med en kort beskrivning av deras ekologiska behov.

Grådådra *Alyssum alyssoides* (VU). Arten växer sandig kalkhaltig jord och kräver att marken störs kontinuerligt så att inte mosstäckor eller grässvål slutar på dess växtplatser. Här hittades ett 15-tal plantor utmed spårområdet.

Tallticka *Phellinus pini* (NT). Arten växer på (eller egentligen i) gamla tallar. Det verkar inte spela någon roll om träden är klena eller grova och arten förekommer såväl i skog som på solitära träd bara de är gamla. På bördiga platser kan den dyka upp på tallar från ca 120 års ålder medan den på hållmarker verkar behöva träd som är ett stycke över 150 år.

Stare *Sturnus vulgaris* (VU). Staren har minskat under en lång rad år och populationen är nästan halverad jämfört med 15 år tillbaka. Trots detta är den ännu en vanlig fågel i jordbruksbygder. Arten häckar i hålträd (och holkar) och söker föda främst på kortklippta eller välbetade gräsmarker, och det är förmodligen främst lämpliga födosöksområden som minskat i utbredning och orsakat artens tillbakagång.

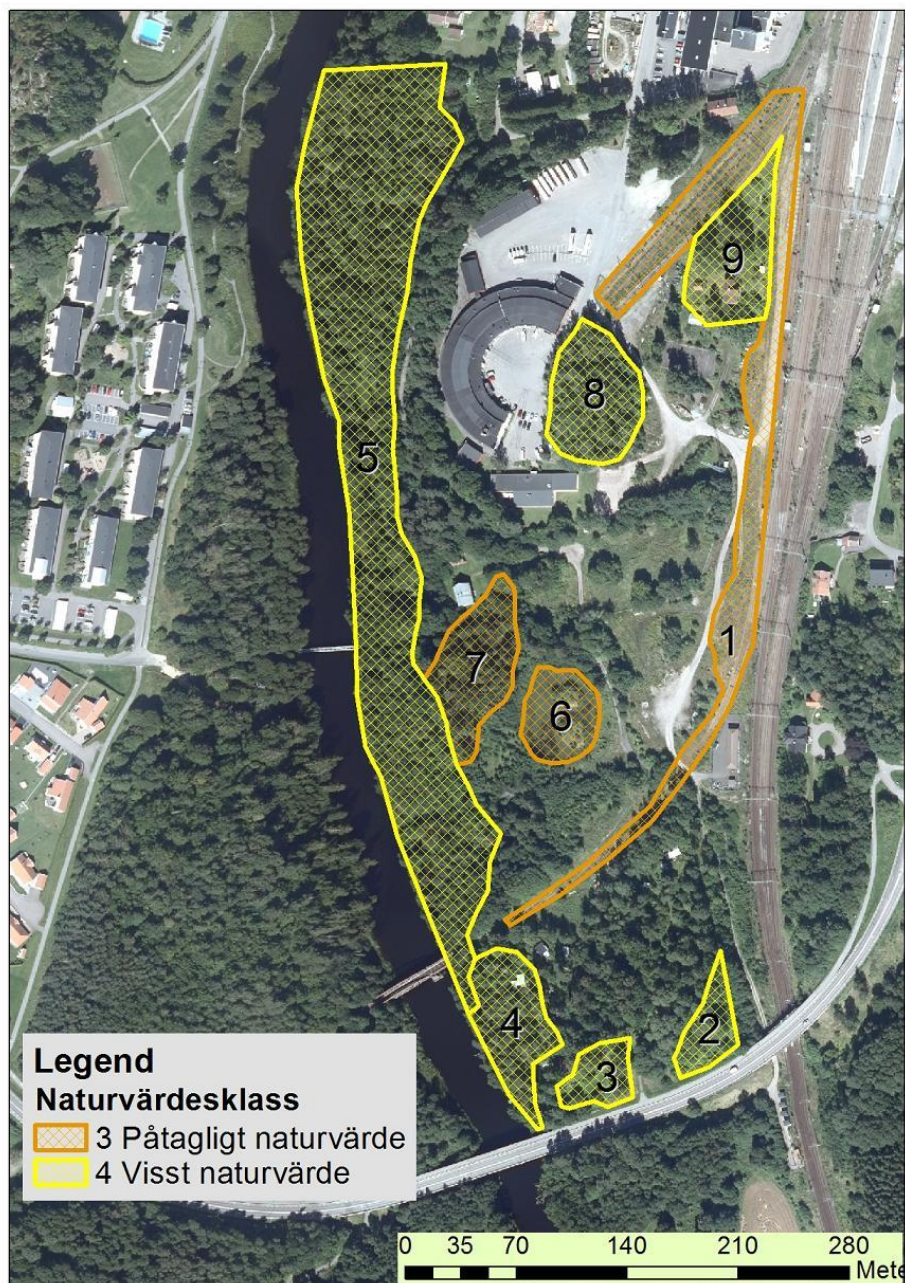

Karta 2: Växtplatser och häckningsplats för naturvårdsintressanta rödlistade arter.

Områden med biologiska naturvärden

Vid inventeringen identifierades tre områden med påtagligt naturvärde (klass 3) och 6 med visst naturvärde (klass 4). Område 1 ligger nära klass 2, högt naturvärde, och hade förmodligen klassats så om inte högvuxna kvävegynnade arter varit på väg att ta över på stora delar.

Områdesredovisning

Karta 3: Delområden. Orange områden är klass 3 och gula klass 4.

Område 1 1,1 ha

Sandig ruderatmark

Klass 3, Påtagligt naturvärde

Naturvärdesbedömning

Området har ett påtagligt biotopvärde knutet till den sandiga exponerade miljön med rikligt med blottad mineraljord. Här finns också ett påtagligt artvärde då det finns flera naturvårdsarter spridda i området, liksom den rödlistade grådådran.

Beskrivning

Området utgörs av en sandig ruderatmark i anslutning till banområdet vid Mjölby station. Här finns ett glest men artrikt fältskikt mellan järnvägssystrar, räls och grusvägar. Till de mer iögonfallande växterna hör den knallgula färgkullan som förekommer rikligt här. Märks gör också blåeld, vädtklint och de enstaka stora plantor av ryssgubbe som står längs kanterna av området. Tittar man lite bland de minsta växterna så ser man att det också finns några sällsynta örter här. Den lilla grusvivan förekommer rikligt och i den centrala delen finns ett 15-tal plantor av den sällsynta och rödlistade grådådran. Också bland mossorna finns några intressanta arter. Stor klockmossa indikerar kalkrika förhållanden och det gör också den i Östergötland sällsynta kortbladig kalkmossa.

Skötsel för bevarande av naturvärden

Det är helt centralt för naturvärdena här att det sker en störning i vegetationen, och den behöver ske med någon form av regelbundenhet. Om högvuxna örter, gräs och buskar etablerar sig här (vilket skett på stora ytor i närheten) kommer naturvärdet raskt att gå förlorat.

Naturvårdsarter

Vårförgätmigej *Myosotis stricta*, Färgkulla *Cota tinctoria*, Blåeld *Echium vulgare*, Grusbräcka *Saxifraga tridactylites*, Grusviva *Androsace septentrionalis*, Grådådra *Alyssum alyssoides* (VU), Fältsmalört *Artemisia campestris*, Harmynta *Clinopodium acinos*, Stor getväppling *Anthyllis vulneraria subsp. carpatica*, Vädtklint *Centaurea scabiosa*, stor klockmossa *Encalypta streptocarpa*, kortbladig kalkmossa *Tortella inclinata*. (Arturvalet baseras på arter som främst förekommer i artrika sandmiljöer. Det finns ingen fastställd vedertagen lista med naturvårdsarter för habitatet ännu.)

Källor

I fält.

Osäkerhet

Liten, men värdet ligger nära klass 2, högt naturvärde.

Område 2

0,1 ha

Aspskog

Klass 4, Visst naturvärde

Naturvärdesbedömning

Området har ett visst biotopvärde knutet till ett par hålaspar och en viss förekomst av död ved. Här finns också ett visst artvärde eftersom en av asparna är bebodd av stare.

Beskrivning

Området består av en näringsrik aspskog med inslag av ek, rönn, björk, fågelbär och någon enstaka lönn. De flesta av trädslagen förekommer bara i slyskiktet. Själva trädskiktet är helt dominerat av asp. Här finns två aspar med håligheter och i ett av träden finns flera hackspettshål. Här häckar både stare och nötväcka. I området finns ett par klena högstubbar och en ganska grov asplåga.

Fältskiktet är dominerat av lundgröe med fläckvis stort inslag av liljekonvalj och vitsippa.

Skötsel för bevarande av naturvärden

Naturvärdet här är beroende av att det finns hålträd här. Således måste de hålträd som finns här få stå kvar, liksom flera friska träd som kan utveckla håligheter i framtiden.

Naturvårdsarter

Stare *Sturnus vulgaris* (VU)

Källor

I fält.

Osäkerhet

Liten.

Område 3

0,1 ha

Hävdad gräsmark

Klass 4, Visst naturvärde

Naturvärdesbedömning

Området har ett visst biotopvärde knutet till öppen hävdad gräsmark och ett visst artvärde då det finns några naturvårdsarter i små populationer här.

Beskrivning

Området består av en klippt gräsyta med enstaka björkar och buskar. Marken är ganska mager vilket ger utrymme åt en del växter som annars främst förekommer på naturbetesmarker och slätterängar. Det handlar emellertid inte om de mest kräsna arterna, men arter som prästkraige, mandelblom, blåsuga, gråfibbla, trådveronika och knölsmörlomma bidrar ändå till en viss artrikedom.

Skötsel

För att naturvärdet ska bestå krävs fortsatt hävd, exempelvis genom klippning, utan tillskott av bekämpningsmedel eller gödning.

Naturvårdsarter

Teveronika *Veronica chamaedrys*, Gråfibbla *Pilosella officinarum*, Revfibbla *Pilosella lactucella*, Prästkraige *Leucanthemum vulgare*, Knölsmörlomma *Ranunculus bulbosus*, Knippfryle *Luzula campestris*, Sydvarbrodd *Anthoxanthum odoratum*, Blåsuga *Ajuga pyramidalis*

Källor

I fält.

Osäkerhet:

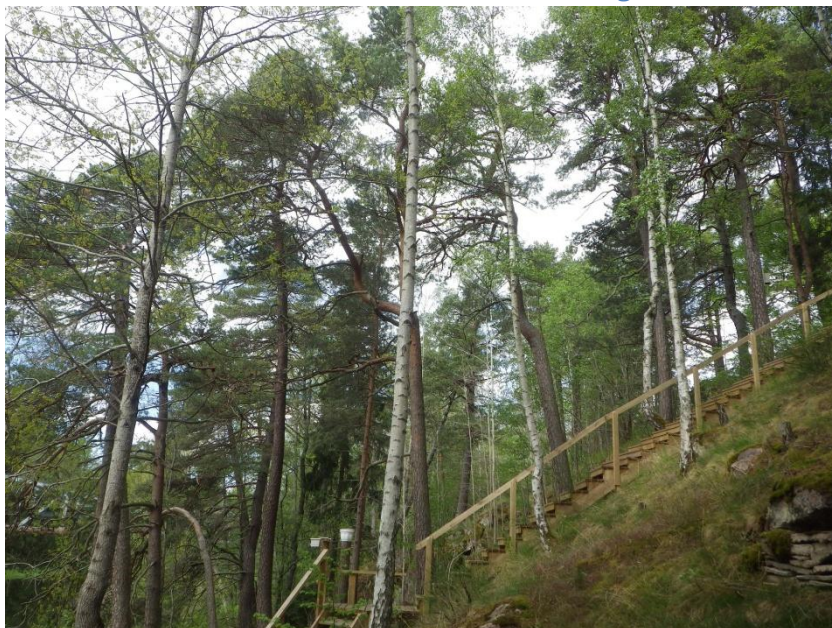
Liten.

Område 4

0,3 ha

Tallskog

Klass 4, Visst naturvärde

Naturvärdesbedömning

Området har ett visst biotopvärde knutet till tallar av relativt hög ålder.

Beskrivning

Området utgörs av en ganska brant sluttning ner mot Svartån. Här finns ett bestånd med tallar av ganska hög ålder, de flesta är över 130 år och några är uppskattningsvis mellan 140 och 160 år. Någon tall har vält ner mot ån. Fältskiktet domineras av kruståtel och någon del av blåbärsris. Här finns också inslag av växter som smitit från trädgårdarna ovanför. *Bergenia*, harris och pärlhyacint är exempel på detta. I sluttningen och vid stranden finns också några anordningar.

Skötsel

Områdets naturvärden består så länge tallarna får stå kvar.

Naturvårdsarter

Knippfryle *Luzula campestris*, Sydårsbrodd *Anthoxanthum odoratum*, Blåsuga *Ajuga pyramidalis*

Källor

I fält.

Osäkerhet

Liten.

Område 5

3,0 ha

Lövsumpskog

Klass 4, Visst naturvärde

Naturvärdesbedömning

Området har ett visst biotopvärde knutet till den fuktiga och ibland översvämmade marken. Här finns också ett visst artvärde då området fungerar som reproduktionslokal för vanlig groda och vanlig padda samt hyser enstaka naturvårdsart bland växter och svampar. Trädsiktets ålder är inte tillräckligt hög för att ha hunnit utveckla några särskilda värden knutna vare sig till äldre träd, död ved eller skogskontinuitet. Emellertid så kan området ha vissa värden för lövskogsfåglar och fåglar som trivs i fuktiga buskage, som t ex näktergal (som påträffades vid inventeringen).

Beskrivning

Området utgörs av en klibbalsdominerad lövskog som ligger an mot Svartån. Förutom klibbal finns inslag av hägg, sälk och enstaka almar och någon ask. Trädsiktets ålder är inte särskilt hög, knappast över 70 år. Närmast ån finns en frodig vegetation dominerad av jättegroe och bredkaveldun blandat med buskage av gråvide, svartvide och sälk. Även inne i skogen är vegetationen frodig. Här finns inslag av högvuxna arter som älggräs, brännässla, nejlikrot, vänderot, snärjmåra och besksöta. Längst i söder finns även ett bestånd av den starkt expansiva arten jättebalsamin. Under våren fungerar delar av området som reproduktionslokal för vanlig groda och vanlig padda. Under senare våren märks ett individrikt fågelliv genom sin sång (även om det mest rör sig om vanliga arter).

Skötsel

Områdets naturvärden består om området inte dräneras eller exploateras.

Naturvårdsarter

Vanlig groda *Rana temporaria* (§ fridlyst), vanlig padda *Bufo bufo* (§ fridlyst), scharlakansskål *Sarcoscypha austriaca*, näktergal *Luscinia luscinia*, rankstarr *Carex elongata*

Källor

I fält.

Osäkerhet

Liten.

Område 6

0,2 ha

Damm

Klass 3, Påtagligt naturvärde

Naturvärdesbedömning

Området har ett påtagligt biotopvärde knutet till den lilla vattenmiljön. Mindre dammar som denna är ovanliga i landskapet och hyser en speciell flora och fauna och kan vara viktiga reproduktionsmiljöer för groddjur. Här finns också ett visst artvärde då den ganska ovanliga fågeln rörhöna häckar här och dammen sannolikt hyser en del specialiserade vatteninsekter.

Beskrivning

Området består av en ganska nygrävd damm med två små öar. I dammen har viss vattenvegetation etablerat sig, bland annat finns här rikligt med gäddnate och en del hornsärv. Utmed kanterna växer små buskar av gråvide, svartvide och klibbal liksom lite starr (gissningsvis vasstarr), bredkaveldun och bladvass. I dammen häckar ett par rörhöna och här finns också gott om fisk, åtminstone storspigg och någon art karpfisk.

Skötsel

Områdets naturvärden gynnas mest av solexponering. Det är därför bra om inte stränderna helt växer igen och särskilt inte av träd. Dammen får heller inte torrläggas.

Naturvårdsarter

Rörhöna *Gallinula chloropus*

Källor

I fält.

Osäkerhet

Liten. Om skogen röjdes på yngre träd skulle naturvärdet snabbt bli högt.

Område 7 0,4 ha

Triviallövskog

Klass 3, Påtagligt naturvärde

Naturvärdesbedömning

Området har ett påtagligt biotopvärde knutet till hålträd och senvuxna äldre träd som till ett visst inslag av död ved och lodytor. Här finns också ett visst artvärde då fällmossa förekommer på flera block och talticka på en torrall. Sannolikt finns också någon eller några arter knutna till asp och björk av hög ålder.

Beskrivning

Området består av en liten men markant bergknalle med blockiga sidor. Kullen klädd i lövskog med inslag av enstaka tallar. Träden uppe på kullen har vuxit långsamt och är krokiga och småvuxna medan träden i den nedre delen och i en krans runt kullen vuxit relativt snabbt. På kullen finns flera hålaspar och några lågor av olika trädslag. På en torrall växer talticka och på block växer bland annat fällmossa.

Skötsel

Områdets naturvärden bevaras förmodligen bäst utan ingrepp i trädskiktet på själva kullen. Emellertid kan det vara positivt att glesa ut och röja sly i området mot stugan i norr och dammen i öster.

Naturvårdsarter

Talticka *Phellinus pini* (NT), fällmossa *Antitrichia curtipendula*

Källor

I fält.

Osäkerhet

Liten.

Område 8

0,4 ha

Triviallövskog

Klass 4, Visst naturvärde

Naturvärdesbedömning

Området har ett visst biotopvärde knutet till senvuxna äldre träd och död ved av björk. Här finns också ett visst artvärde då den rödlistade arten talticka förekommer liksom ett par naturvårdsarter bland kärlväxterna.

Beskrivning

Området består av en markant kulle bevuxen med triviallövskog med inslag av enstaka tallar och någon gran. En del av björkarna och tallarna är relativt gamla, uppskattningsvis upp mot 130 år, men de flesta träd är yngre och särskilt i de nedre delarna finns ett stort inslag av lövsly. Kullen har tidigare varit bebyggd och här finns rester av byggnadsgrunder. Även i floran syns att området varit mer ljusöppet tidigare. Här finns bland annat backvicker, sötvedel och svinrot som trivs på varma ljusa platser.

Skötsel

Områdets naturvärden skulle gynnas av att lövsly röjdes bort, särskilt i kanterna. Åtgärden skulle sedan behöva återupprepas regelbundet.

Naturvårdsarter

Talticka *Phellinus pini* (NT), svinrot *Scorzonera humilis*, sötvedel *Astragalus glycyphyllos*

Källor

I fält.

Osäkerhet

Medel. Bedömningen ligger nära klass 3 påtagligt värde och skulle förmodligen hamna där om området röjdes på sly och mer solljus kom ner till fältskiktet och på trädstammar och ved.

Område 9

0,4 ha

Trädgårdsrest

Klass 4, Visst naturvärde

Naturvärdesbedömning

Området har ett visst naturvärde knutet till de solexponerade lövträden. Två lönnar är hålträd och särskilt värdefulla. Ljust stående lövträd av lite ålder är viktiga för många krävande insekter.

Beskrivning

Området består av en övergiven tomt kring ett par byggnader. Här finns ett glest trädskikt med olika lövträd, bland annat äppelträd, päronträd, lönnar, björkar och någon ek. Flera av träden är ganska grova. Längst i söder står två lönnar som båda har håligheter och åtminstone i den ena häckar ett fågelpar (blåmes).

Skötsel

Träden bör få stå kvar och i övrigt bör tomten hållas fri från igenväxning.

Naturvårdsarter

Ingen påträffad.

Källor

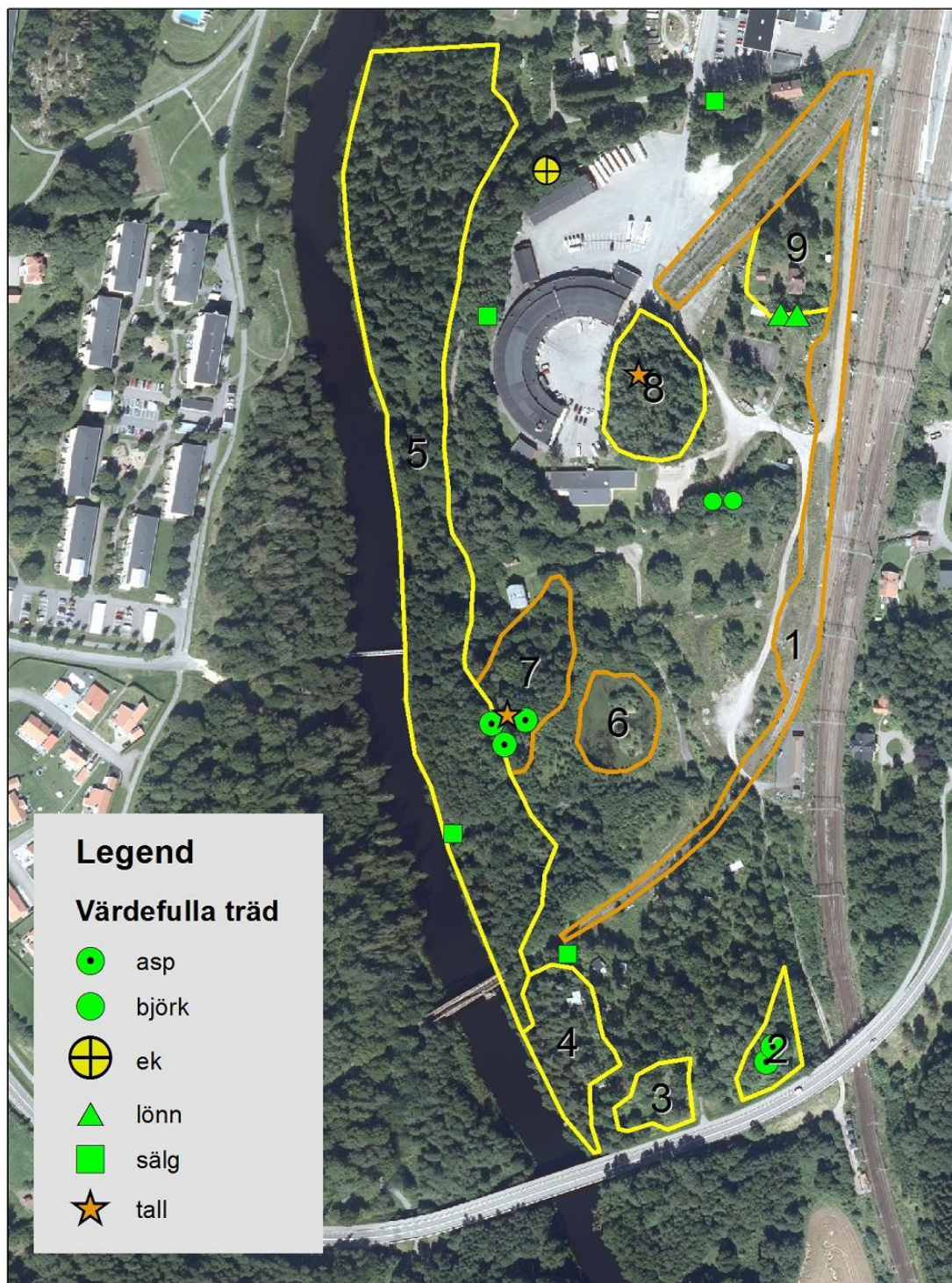
I fält.

Osäkerhet

Liten.

Träd med biologiska naturvärden

Vissa träd är viktigare för bevarandet av biologisk mångfald än andra. Framförallt handlar det om träd med håligheter men hit hör också särskilt grova träd, mycket gamla träd, träd med stora döda partier i kronan och torrträd. Nedan redovisas därför en karta med enskilda särskilt värdefulla träd.

Karta 4: Översiktskarta över biologiskt värdefulla träd. Asparna och lönnarna är hålträd, eken mycket grov, sälgarna har stora döda partier, tallarna hyser den rödlistade svampen tallticka och en björk är ett hålträd medan den andra är ett torrträd.

Litteratur

Foucard, T. 2001. Svenska skorplavar och svampar som växer på dem. Interpublishing, Stockholm.

Gärdenfors, U. (ed.) 2015. Rödlistade arter i Sverige 2015. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

Hallingbäck, T. 1995. Ekologisk katalog över lavar. ArtDatabanken, Uppsala.

Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Bladmossor 3 band. 2006-2014. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

Mossberg & Stenberg 2003. Den nya nordiska floran. Wahlström & Widstrand 2003.

Nitare, J. (red). Signalarter – indikatorer på skyddsvärd skog. Skogsstyrelsens förlag, 2005

Swedish standards institute. SS_199000_2014. Naturvärdesinventering avseende biologisk mångfald (NVI) – Genomförande, naturvärdesbedömning och redovisning

Swedish standards institute. SIS-TR_199001_2014. Naturvärdesinventering avseende biologisk mångfald (NVI) – Komplement till SS 199000

Artportalen www.artportalen.se. Uttag 2016-05-20